

№ 7

ЗАГАЛЬНА БІБЛІОТЕКА

ІВАН НЕЧУЙ-ЛЕВИЦЬКИЙ

ЗАПОРОЖЦІ

КАЗКА

ЛЯЙПЦІГ
УКРАЇНСЬКА НАКЛАДНЯ

головні склади:

BERLIN W 62 / ЛЬВІВ / WINNIPEG MAN. (Canada)

ДОСІ ПОЯВИЛИСЯ ОЦІ КНИЖКИ:

- 1—6а. Лепкий Б., Начерк історії української літератури (до нападів Татар). I, нове ілюстроване видання.
7. Левицький-Нечуй Ів., Запорожці.
8. Ляфонтен Ж., Байки (в 4 образкамі).
- 9—11. Карпенко-Карий, Суєта, нове видання.
- 12—146. Крушельницький Антін, Іван Франко, поезія (Літературні характеристики укр. письменників, I).
- 15—18. Руданський С., Съпомовки (зі вступом Ленкого).
17. М. Вовчок, Дев'ять братів і десята сестричка Гали.
- 18—20. Ахеліс Тома, др., Начерк соціології.
21. Мамін-Сібіряк Д. Н., Чутлива совість.
- 22—23. Ніцше Фр., Так мовив Заратустра. Часть I.
- 24—25. Ніцше Фр., Так мовив Заратустра. Часть II.
- 26—27. Кміт Юрій, В затинку й на сонці оповідання.
- 28—29а. Збірник народних пісень і дум.
- 30—33а. Чайківський І., Всеєв. історія I, стар. віки (з ілюстр.).
34. Кілінг Р., От собі казочки (з двома ілюстр.).
- 35—36. Кілінг Р., От собі сторінки (з трохи ілюстр.).
37. Беризон Б., Новоженці, комедія в двох діях.
- 38—39. Ніцше Фр., Так мовив Заратустра. Часть III.
40. Езою, Байки.
- 41—436. Барвінський В., Скошений цвіт, повість.
- 44—47. Раковський Ів. др., Психологія, I.
48. Андреєв Л., Три оповідання.
- 49—50. Карпенко-Карий, Хазяїв, комедія.
51. М. Вовчок, Сестра, Козачка, Чумак (оповідання).
52. Беризон Б., Понад сили, драма.
- 53—56. Чайківський І., Всеєвітна історія II, серед. віки.
- 57—59. Ніцше Фр., Так мовив Заратустра. Часть IV (кінець).
60. М. Вовчок, Від себе не втечеши (оповідання).
- 61—62. Іванєн Г., Будівничий Сольнес, драма.
- 63—64. Гоголь М., Тарас Бульба, повість (з ілюстр.).
65. Руданський С., Цар-солдат, поема-казка.
66. Молієр Ж. Б., Лікар-шуткар, жарт у 1 дії.
67. Котляревський Ів., Наталка Полтавка, укр. опера.
- 68—72. Чайківський І., Всеєвітна історія III, нововічча.
- 73—74. Николашин Д., Розладде, драма.
75. М. Вовчок, Кармелюк, Невільничка (оповідання).
- 76—77. Геновефа, опов. (з образк.).
78. Куліш П., Орнія, Дівоче серце, Січові гости.
79. Кобилянська Ольга, Некультурна, новела.
80. Кобилянська Ольга, Valse mélancolique.
- 81—84. Франс Ан., Не близх скалах, повість.
- 85—86. Толстой Л., Живий труп, драма.
- 87—91. Барвінський О., Спомини з моого життя, I.
92. Яречевський С., Княгиня Любов, драма.
93. М. Вовчок, Соц, Одарка, Чари, Ледація.
- 94—98. Лепкий Б., Начерк іст. україн. літер., книжка II.
99. М. Вовчок, Інститутка.
- 100—103. Антонович В., Коротка історія Козаччини.
104. Аверченко, Гуморески.
105. Барвінок Г., Русалка.
- 106—107. Лепкий Б., М. Шашкевич (Літ. хар. укр. письм. II).
- 108—1106. Куліш П., Чорна Рада, повість.
111. Толстой Л., Полонений на Кавказі, правд. подія.

ЗАПОРОЖЦІ.

К а з к а

Івана Нечуя Левицького.

УКРАЇНСЬКА НАКЛАДНЯ КИЇВ — БЕРЛІН
Kurfürstenstrasse 83

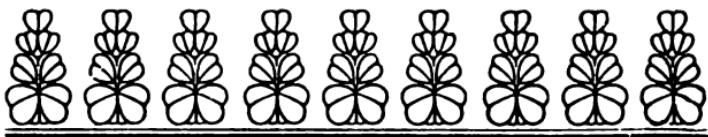
ГОЛОВНІ СКЛАДИ:

Ukrainska Knyharnia
658—660 Main Street
Winnipeg Man.
(Canada)

Книгарня Наукового
Тов. ім. Шевченка
у ЛЬВОВІ
Ринок 10

Ukrainian Bazaar
2248 Grayling Ave.
Detroit, Mich.
(U.S. of America)

Printed in Germany

Над Дніпром, коло славних порогів, в селі Старому Кодаку жив собі молодий лотсман, Карпо Летючий. Як і всі лотсмани, він був потомок славних Запорожців і мав увесь хист, всю вроду запорозьку. Високий, чорнявий та кучерявий, гарний з лиця, гарний з стану, кругом гарний ще й до того съміливий! Ще з-малку брав його з собою батько на байдаки та плоти, переводячи їх через пороги. Карпо знав добре всі пороги, всі забори, знав кождий камінь. Він любив пороги, бо зріс коло їх. Карпо любив летіти стрілою прудким ходом через пороги, летіти птицею з лави на лаву; любив слухати, як шумить Дніпро на порогах, як реве Звонець або Дід і обливас бризками його горяче лице.

Лотсманський отаман дуже любив Карпа і настачовив його не вважаючи на його дуже молоті літа. Отаман вірив Йому, як самому собі.

Ото раз приплив до порогів великий байдак якогось багатого купця.

— Дай мені, отамане, лотсмана, та пайпевнійшого, найлучшого! каже багатий купець до отамана.

— „Нема в мене певнійшого і вірнійшого лотсмана, як Карпо Летючий, хоч він і молодий. Посилаю його то все одно, що й сам іду“, одказав отаман.

Вимірили байдак, зняли з його трохи ваги, приробили довжине стерно. Готове судно в страшну дорогу! Карпо поблагословився в отамана і вилегів орлом на байдак. Всі попереду сіли по українському звичаю, потім стали на коліна і помолились Богу. Ніхто не знав за-певне, чи вернеться живий до дому!

— „Щастя ж Боже!“ промовив отаман до Карпа; „як щасливо вернешся до дому, то лаш тобі велику, велику плату! що маю найлюбійшого, наймилійшого. Памятай! Мое слово тверде!“ — промовив отаман Іван Музикя, ще й свінм вусом моргнув.

У Карпа дуже забилось серце! бо гарна була, як картина, Музичина дочка Олесья. Він подув, що в його виростають орлині отаманські крила.

— Гребімо! крикнув він на гребців, ше й рукою махнув.

Гребці запустили гребки в воду, Байдак зняв ся з місця і полетів, як птиця. Коло стерна стояв, як той явір високий, Карпо Летючий. Серед Дніпра на судні, в прозорому повітрі малювало ся його молоде лицє, біла сорочка, червоний широкий пояс. Він гордо поглядав на Дніпро, а очима все бачив чорні Олесині очі, єї біле личко.

Погода була тиха, тиха і ясна. На дворі був ранній теплий ранок. За Дніпром починало червоніти небо широкою смutoю. Вода в Дніпрі стояла тиха і гладенька, як скло. А там десь далеко внизу вже стогнав, неначе під землею, перкий поріг кodaцький.

— Шамни разом, лрузі! крикнув Карпо. І гребці шамнули, а байдак полетів, неначе на крилах.

На гладенькій, як зеркало, воді почали скакати неначе білі кромши, а булькотячи, знов ховаючись у воду. Поріг був нелалечко.

— Шабаш! крикнув Летючий, і всі гребці підняли гребки. -- До стерна! командував він, і всі кинулись до стерна, щоб направити байдак просто на проход.

Зашуміла вода й заревла. Кодацький поріг з'явив ся ввесь, од берего до берега, ввесь білий, вкритий піною та бризками. Байдак загуб і полетів з лави на лаву рівно, як стріла. В одну мітть його перенесло через

поріг ! Вода обрізкала гребців і присипала Карпо і кучери. Судно тихо загуло, як горожня бочка. Всі перехрестились.

Карпо не зглядів ся, як байдак минув Звонецький, Сурський і Лохлиський пороги. Його съмілива й горда душа палала щастем. Водяна курява й бризки тільки прохолоджували йому лице.

Ще було чути, як стогнали висні по роги, а тут уже заревів Дід чи Ненаситець. Погода на Карпі ве щастя була все тиха та ясня. Сонце обсипало гарячим съвітом білі пороги і чорні Карпові кучери. Дід усе ревів та стогнав, все дужше та дужше, неначе десь ревла череда волів, неначе десь стріляли з гармат або дзвонили в великі дзвони. Од берега до берега на Дніпрі появив ся білий гребінь неначе біла грива величезного коня. Ще пройшла хвиля, і перед Карповими очима встали з води всі дванайцять Ділових лав, страшних, сердитих, біснуватих. Кафове серце дуже застукали в грудях ! Байдак уже був направляний стерном як раз на хід і летів, як стріла.

Коли се де не взялась вітрова полоса ! Вітер дмухнув трохи з боку. Коло ҫамісінького порога вода вкрилась неначе чорними воронами. Вітер ухопив судно і зніс трошки на бік... В душі в Карпа похололо.... Він

сам кинув ся до стерна, кричав на гребців, махав руками, налягав на стерно грудьми. Але нічого не помогло! Велика сила вхопила байдак і знесла на бік. Байдак полетів з лави на лаву і черкнув ся дном об Зелений камінь, котрий однаке не шкодить байдакам. Судно разом загуло, наче крикнуло і знов полетіло як стріла, та все звертало у бік. Ще низше його вхопив страшний камінь Крутъко і обкрутий кругом себе.... Байдак застугонів, зачепив ся довгим стерном за Крутъка. Стерно хруснуло, як трісочка, і переломилось на троє. Тепер все пропало, все згинуло!

Карпо і гребці зняли руки до Бога.

Вода вхопила байдак, як легеньку трісочку, крутила його на всі боки, понесла і кинула на лаву. Судно заревло перед смертю, затріщало дуже страшно, аж перемогло великий клекіт Ненаситця і впало на остру скелю. Каміння одило йому ввесь ніс. Колодки полетіли в низ і розбились на маленькі поліна. Часть судна зачепилася на скелі. Люде, як ятиші, держались за вірьовки.

Пекло не було таке страшне, як Ненаситець! З-верху ревла вода, в-низу кипіла хвиля. Щілі гори біло ревучої піни бились об каміння, скакали вгору, закручувались гребінями, і знов падали назад на каміння. Од берега до

берега ніби лютувала біла водяна буря, крутились вихри, вертілись чортопії неначе все те викинав підземний огонь, або заховані на дні вітри.

— Пропала на віки моя честь! Втеряв я на віки мою Олесю! Честь моя! Олесю моя! Що скаже тепер отаман, як я верну ся живим до дому! — говорив Карпо, висячи над страшною безоднею.

В-низу од порога лотсмани вже побачили розбитий байдак. Човни й дуби вже поплили спасати живих людей і крам. Один був вже наблизив ся до скелі, де висів байдак, вже лотсмани кидали вірьовку гребцям, щоб пристати з боку до тієї скелі і забрати хоч людий.

— Пропав я на віки! Втеряв я на віки Олесю! Нащо мені жити на съвіті! — крикнув Карпо і скочив в білу кипучу хвилю.

Карпо тільки й памятив, що вода клекотіла, крутила ним, кидача його то в-гору, то в-низ, як вода в печі кидає зерном в казані. Вже вода залила йому уха, рот. Карпо вже ждав, що вода от-от вдарить ним об скелю і розміщить його, як немосточку. Коли се він почув, що разом так і полетів у низ, в якусь безодню і стратив память.

От прокидається Карпо і дивить ся, аж він лежить на сухому. Полапав він рукою кругом себе і наляпав м'який мох а під мо-

хом твердий камінь. Одкриває він очі і бачить сьвіт,

— Боже мій! де се я? Чи мене витягли, чи я вмер, чи се мені сон снить ся? подумав Карпо і глянув у гору.

Високо над ним висіла водяна стеля. Він почав придивлятись і побачив, що там у горі лила ся вода, текла, пінилась і навіть шуміла, а через ту воду, як через скляну стелю, синіло небо, а серед неба сьвітило ясне сонце. Біла піна купами летіла і часом заслоняла сонце, неначе хмара; а через піну, через хвилі міняло ся сонце: то синіло, то червоніло, то жовтіло, со знов блищало як золото.

Глянув Карпо кругом себе і побачив, що він лежить на скелі. Оглянув ся він на всі боки, і знов йому здало ся, що все то був сон: і той байдак, і та біда на пирогах, і та отаманська обіцянка... Він побачив, що під водою стояла, як стіна, рівна скеля од одного Дніпрового берега до другого: то була одна лава Ненаситицького порога; а там далі низше знов стояла друга рівна скеля, така сама як і перша. Камяні стіни були висші од високої дзвіниці, а по верх їх лив ся цілий Дніпро і постлав ся над ними водяною стелею.

От дивить ся Карпо вниз, а меж тими стінами росте пишний сад, про якого тільки в казках росказують. Там розстягнулись зеле-

ною скарпетю луки з такою травою, як і на землі; там були розкидані невеличкі, але гарні пригорки, велике каміння, то остре як дзвіниці, то рівне і високе наче стовпи. І все те місце було гарне, як рай: зеленіло гаями, лужками, садками, виноградом. Між зеленою травою цвіли всякі квітки. Карпо бачив під самою скелею, де він лежав, пишний рожовий кущ, чув навіть пахощі од рож і васильків. З-верху з-під водяної стелі понавішувалось на скелі лягаття з широким листом, з білими і жовтими квітками, висіло купами дрібне, як пух, зелене підводне зілля... Скрізь съвітило сонце через водяну стелю, але той съвіт був тихий і разом ясний. Краса того місця так зчарувала Карпа, що вся його жизнь, з малку і до парубоцтва, здалась йому якимсь сном. Йому хотілось тільки дивитись то на сади, то на скелі, то на кришталеву стелю, синю од синього неба, а часом бліскучу, як цвіт веселки.

Придивляється Карпо вниз, аж попід гаями неначе ростуть купи високих червоних та синіх квіток. Придивляється він лучше, аж ті квітки ворушать ся: то були люди. Два чоловіки йшли просто до того місця, де був Летючий. На їх були високі чорні шапки з червоними верхами, сині қунтуші з рукавами на одкид.

— А чого ти, хлопче, заліз туди, куди тобі не годилось би лізти? спитали вони в Карпа.

— Хто-ж ти такий? Що ти за людина?

— „Я...“ почав Карпо та й не доказав, бо забув ся, як його звали.

— Злазь до нас!

— „Нема кудою злізти, бо скеля крутa, як стіна!“ крикнув Карпо і почув, що його голос зовсім змінив ся: став дзвінкий, рівний, голосний. Карпо заговорив, неначе пісню за-съпівав.

— Скарай, не бій ся! крикнули ті люди до Карпа.

Карпо скочив і зараз почув, що він тихісенько спускається на землю, як обережна птиця спускається з неба на дерево. Ті люди піддержали його за руки і поставили на траву.

Карпо глянув на тих людей і трохи злякав ся, і здивував ся, і замілував ся. Такі вони були високі, рівні, дужі! Такі вони були гарні на вроду, що він таких людей не бачив ні між панами, ні між простими селянами.

— Еге, ти хлопче з України! промовив один з їх і голос його розсипався між скелями, як весняний перший грім.

— „З України“, тихо обізвав ся Карпо.

— Чи вже-ж тепер на Україні стали такі маленькі та мізерні люди, як отсе ти? спитав

один чоловік, і обидва вони якось жалібно усміхнулися.

Карпо, глянувши на їх несказану красу, трохи опамятився і став съмливійший. — „Ог-такі, як бачите!“ промовив він.

Хто-ж ти такий, хлопчику? спитали вони.

— „Я логсман за порогах... Летючий на прізвище...“ сказав Карпо, а ймення свого все таки не пригадав.

— Правда, ти розбив байдака!

— „Правда“, промовив Карпо і та гірка правда прийшла йому на память, як дуже давний, Бог зна' колишній сон.

— Ходи же з нами, сказали ті люде і повели Карпа далі, ставши по обидва боки.

— Як же тобі здалося в нашому краю? Чи гарна наша сторона? спитали вони.

Карпо тільки слянув на ту стелю, де сонце раз-про-раз блищає, як блискавка, всіми цьвітами і затулів очі рукою.

— А знаєш, хлопчику, хто ми? спитали вони в Карпа.

Карпо тільки глянув на їх чорні очі і великі шовкові вуси.

— Ми козаки Запорожці. Чи ти чув що про Запорожців?

— „Чув, що колись за порогами була Січ; мені покійник батько дещо росказував“.

— Ото-ж іцо-б ти знат, тут тепер Запорозька Січ, промовив один Запорожець. Отобач

як зруйнували Січ, а помочи нам не будо де взяти, то наші характерники зачарували Січ. З того часу наша Січ з островом, з гетьманом, з козаками от тут! Нашу Січ поглинув Дніпро. Чи бачиш, ондечки далеко, далеко ворушать ся попід гаєм за от-тією скелею неначе червоні квітки? То наше січове товариство.

І обидва козаки понели Карпа на зустріч тому товариству. Всі вони троє ввійшли в невеличкий лісок. В тому ліску зовсім не було тіни; скрізь попід деревом блишав однаково ясний теплий съвіт.

Карло озирнув ся на бік і побачив, що через обох Запорожців було видко кожне дерево, кожну квітку. Запорожці здалисъ йому тінню, однаке він і кришки не злякав ся, бо страху там зовсім не було на тому съвіті.

Зараз за ліском вони стріли інчих козаків. Запорожці сиділи на зеленій траві групами, сиділи на дрібному камінні, стояли по два, по три, розмовляли між собою і всі поглядали на Карпа, як на якесь диво. Всі козаки були високі, рівні та здорові; всі були гарні, повирані в гарну одежду неначе в празник або в неділю. Вони стиха розмовляли, а Карпови здало ся, що то ревуть страшні Дніпрові пороги.

— Отсе наш січовий курінь! Ми поба-

чимо ще не один курінь, поки дійдемо до нашого гетьмана, промовив один Запорожець.

— До гетьмана! до гетьмана! закричали деякі Запорожці, і слідком за Летючим і за його двома проводирями посипались всі козаки.

От вони йдуть та йдуть і зайшли в тихе, спокійне місце навколо обставляне камінням. В тім крузі, під самою високою камяною стіною, був пишний сад, а в тому саду росло всяке дерево. На дереві висіли спілі яблука та груші, червоніли вишні та черешні, червонів та жовтів спілі виноград, порозкладавши широкий лист і важкі китяги ягід скрізь по камінні. Те місце було зовсім одгорожене, тиша була там аж мертвна.

В тому саду скрізь попід деревом стояли камяні лавки, а на лавках сиділи старі Запорожці. Їх бороди біліли як сніг, а вуси у всіх були чорні. Старі Запорожці одпочивали. На їх старих, поважних лицах спочивали думи. Всі вони сиділи, позгортувавши руки і посхилившись вниз важкі голови. Карпо глянув на їх і йому здалося, що вони повироблювані з каміння або з дерева. Вже Карпо перейшов через сад, а вони аж тоді встали, як наблизився перший курінь і закричав: до гетьмана! до гетьмана!

Тільки що Карпо минув високу камяну огорожу, він побачив уже другий сад, весь

зелений, весь засажений квітками, а з того саду лив ся чоловічий голос, такий же гарний та дзвінкий! Хтось сьпівав козацьку думу дуже старинну. Голос той лив ся низом як грім, то підіймав ся в гору і дзвенів як голосний дзвін, а під той голос стиха грала бандура, неначе птиця щебетала. Карпо вийшов у сад і побачив, що ту думу сьпівав сивий кобзар, сидячи на каміні, а кругом його сиділи й стояли козаки середніх літ і слухали старинну думу про козацьких гетьманів, про славні давні діла на Україні.

— До гетьмана! до гетьмана! стиха промовили старі Запорожці, і кобзар перестав грати й сьпівати. Всі козаки зняли ся з місця і рушили до гетьмана.

От минув Карпо і той сад, і всі вони вийшли в зелений гай. Той гай був такий гарний, як у нас буває він гарний весною. Дерево зеленіло, як серед дня під ясним лівденним сонцем. Незвичайний сьвіт пронизував кожний листочек на-скрізь: все дерево з листям було ніби вироблене з зеленого тонкого скла. Здавалось, ніби сьвіт бризкав з середини кожної гільки, з кожного зеленого листка, з кожної квітки і травини. Карпо мусів прикрити очі рукою... В гаю щебетали соловейки, ковали зозулі, туркотали ћорлиці, щебетало всяке птацтво. Між деревом скрізь цвіла рожа ве-

ликими кущами, цвіли гвоздики, чорнобровці, півонія; зеленіла між купами квіток рута, мята, любисток. Все те було освічene весняним сонцем, бо нігде під деревом не було тіни. Весь гай з квітками і птицями блищав і сьвітив ся на-скрізь, неначе був витканий з одного сьвіта і з самих квіток та птиць.

Серед того гаю було зелене поле. Там сиділи на каміні три кобзарі і грали козака до танців, а кругом їх на зеленій траві танцювали молоді, хисткі як очерет, козаки. Червоні верхи на шапках, червоні рукави миготілі на зеленому полі, ніби то літали огні, ніби раз-про-раз блискала блискавка. Високі, тонкі козаки, з тонким станом, так переплітались між собою, як ог переплітається тонкий очерет, коли ним колише вітер. Карпо бачив, що козаки танцювали, неначе птиці літали, бо не згиали навіть вершечків трави під золотими підківками і тонкими закаблуками. Танок був такий жвавий, такий веселий, що в Карпа аж жижки затрусились до танців. Навіть старі Запорожці стали кругом, довго дивились, поки не заговорили: час до гетьмана! до гетьмана!

Музики замовкли. Старі діди повели на перед, а за ними посипались юрбою молоді Запорожці,

От пішли вони далі і прийшли до якоїсь невеличкої річечки. Карпо там примітив, що через камяну стіну в одному місці прорвалась вода і потекла річечкою, бистро як птиця. Вода падала з каміння на камінь, шуміла й кипіла, неначе одскакувала од розпеченої каміння. Через воду був міст: то лежав великий та широкий плисковатий камінь. За річкою, далеко, аж під самим берегом Дніпра росла велика діброва. Дерево було таке високе, що трохи не доставало верхами аж до води! Густе й темно-зелене гілля висіло зверху, як найгустійші хмари. Дерево стояло темною рівною стіною. Над тією дібровою стояла нібит дуже ясна місячна ніч, або ясний вечір. На зеленому полі скрізь попід дібровою було видко могили. Над кожною могилою стояв у головах низенький білий камяний хрест, а в ногах ріс дуб. Перед кожним хрестом палав великий ставник, а в кожному дубі був застромляний козацький меч. В тій стороні сьвіт був такий тихий, що ставники горіли, як у церкві. Йдучи проз те місце, Запорожці почали хреститись і молитись, поздіймавши шапки.

— То наше кладовище, одказав козак.

Карпа повели далі просто до камяної стіни. Дивить ся він, аж в тій стіні прорубані ніби ворота, та такі високі, як церква! Коло

тих воріт по обидва боки стояли на стгорожі два старі Запорожці з великими мечами. У їх сиві бороди були аж до пояса.

— До гетьмана! до гетьмана! загули позаду козаки і обидва діди спустили підняті мечі до долу, поставали по обидва боки коло Летючого і повели його в ті ворота. За ними так і посипались всі козаки.

Війшовши в ті ворота, Карпо взглядів ще більше диво: там між двома високими стінами була друга, гетьманська половина тієї Січи. Глянув Карпо на стелю, а там так само лив ся і шумів Дніпро. Сонце так чудово грало промінням в тій стелі, як у чистому кришталеви. Карпови здало ся, що в тій водяній стелі одна дошка з широго золота, а друга з срібла; третя червона як жар, а там далі жовта, зелена, синя. Ті дошки ніби ворушились, змінялись, неначе чиясь рука перегортавала їх навмисне. То се вони всі сchezали, і пишне сонце і синє небо було видко через воду, як на землі: було видко, як птиці літали в небі, як риба плила стрілою, або грала проти сонця цілими табунами!

Карпа повели через сад між двома рядами високого дерева, на котрому срібний лист був перемішаний з золотими яблуками та грушами, з коралевими вишнями та черешнями, з китягами винограду з дорогої

каміння. Весь сад блищав як сонце. З дерева на дерево перелітали райські птиці, неначе хто перекидав пучки вогню або блискавки. А там за садом стояв простий зелений дуб, а під дубом на камінї сидів гетьман. Він був такий великий, як Галій. Здається не було коня на сьвіті, щоб вдергав його на собі! На гетьманови була висока шапка, а з шапки на бік висів золотий вершок; він був підперезаний золотим поясом і обутий в червоні чоботи з золотими підківками. Сперши сю однією рукою на широкий меч, гетьман держав в другій руці булаву з широго золота, обсипану дорогим камінням, котре блищало як проміння. Вся булава так сьвітилась, неначе гетьман держав у руці сонце. Гетьман думав глубоку думу, схиливши голову, і його мисли вилітали соловейками, сідали на дубови і сypівали. Побачивши козаків, він грізно кинув очима, і з того погляду знявся орел і полинув під небо, розпашнявши крилами кришталеву стелю. До-долу з очей посилялись іскри і розтопили землю.

Не здіймаючи шапок, два діди стали перед гетьманом і постановили по-перед Летючого. Їх роєм обступили розаки.

Гетьман встав і випрямився на цілий звіст.

— Яке діло маєте, шановне товариство?

спитав гетьман, і Карпо чув, що земля під ним задрижала.

— Хиба-ж не бачили, ясновельможний гетьмане! Чоловік прибув до нас з України.

Гетьман тільки тогді кинув оком на Летючого, довго дивився на його і дві слізки упало з його очей на землю. На тім місци вже лежало дві рожі.

— Чи ти, хлопче, з України? Як же ти зайдов до нас? Чи не наслав тебе до нас Бог і народ?

— „Я розбив байдака на порогах і не знаю й сам, як я сюди зайдов“.

— Сину мій любий, сину мій милив! Я-б тебе обняв, та боюсь задушити тебе од моєї великої сили, од широкого серця, — промовив гетьман і стиха поцілував Летючого. — Скажи-ж мені, сину, що там діється ся на Україні?

— „Нічого“, одказав Летючий.

— Чи памятають на Україні про гетьмана й козаків, чи згадують?

— „Трохи памятаємо. Старі люди дещо розказують“.

— Чи не говорили-ж вам про нас попи, або ченці, або вчені люди?

— „Ні. Ніхто про те нам нічого і не згадував. Трохи чули дещо од кобзарів“.

— Як-же там на сьвіті живуть люде? Чи лучше їм, чи гірше? Чи й досі терплять од Ляхів? Чи й досі там у вас є Татари, Москалі, Жиди?

— Є й Жиди, й Ляхи, й Москалі. Тільки про Татар нічого не чути. А чи лучše тепер людям, про те не знаю”.

-- Чи вже-ж вам ніхто нічого не росказував?

— „Ніхто, ясновельможний гетьмане“.

Гетьман важко здихнув і поклав свою булаву на камінь. З каміння так і бризнули левкої та фіялки кругом булави, а виноград оплів навколо каміння і постлав ся по траві.

— Ходімо-ж, козаки, до церкви та спитаємо в Бога, що діяти нам, та помолимось Богу за Україну.

— До церкви! до церкви! загули навколо козаки.

Гетьман одвязав меч і застромив у камінь. Меч ввігнав ся в скелю як у віск, а с-під меча задзюрчала кров.

Гетьман тихою ходою виступив уперед, і козаки розступились на обидва боки. Гетьман був висший і красший од усіх Запорожців; високий як Палій, гарний як Мазена, сьміливий як Богдан Хмельницкий. Його лице блищало як ранне сонце. Слідком за гетьманом два сиві Запорожці повели Карпа,

а за ними роєм посипалась уся громада. Тільки можна було скинути оком, червоніли шапки та кунтуші. Все військо йшло широким зеленим полем, а по обидва боки росли чудові гаї та сади. В тих садах росло дерево з золотим та срібним листом, а між тим деревом траплялося часом і просте дерево садове, і отсє на одному були спілі овоші, а на другому тільки що наливалися, а третє дерево стояло у білому цвіті.

Гетьман повернув за високу скелю, де була церква. За тією скелею Карпо вглядів нове диво. З високої камяної стіни з двох розколин лилися водопади і спадали найдрібнійшою білою росою в дві річечки. Ті річечки стікалися до купи, а між ними був високий острівець. На тім острові, понад річечками, скрізь попід камяною стіною росли вишневі сади і стояли в цвіті, як у нас буває весною. Весь той куток білів вишневим цвітом. Карпо бачив тільки на острівці камінь, а на каміні стояв високий хрест з чистого золота, весь гладенький з-низу до верху. На самому перехресті висів терновий вінок, а на колочках того вінка блищаля сильна кров. Хрест блищав навкруги, як сонце, а од того сильного над хрестом на камяній стіні стояли аж три веселки, дуже, дуже ясні! Карпо більш нічого не бачив, тільки білі як пух сади, а над

садами золотий блискучий хрест і три веселки..

— Се наша церква! промовили діди до Карпа, показуючи на хрест, тільки отої хрест ми взяли з собою з Запорожжя, бо ми знали, що й хреста там не зостало ся. А ми за хрест ложили на степах, на морі свої голови.

Ог почали вони наблизатись до того хреста, аж чує Карпо, хтось съпіває пісню, і съпіває голос дівочий. Карпо чув усякі голоса, та ще зроду не чув такого гарного, рівного, високого, двінкого та голосного! Той голос съпівав українську пісню. Карпови навіть на ум приходила та пісня; така вона була знакома. Але він чув, що та пісня була красша несказано од усіх пісень, хоч і нагадувала Йому то одну, то другу сільську пісню. То велика, незмірна туга та горе, то надія, то радість і гаряче кохання лилося в тому чудовому голосі. Карпо чув, як дуже забилось в його серце, як у його серці переливалося все те, що съпівав голос... Навіть старі діди посхилили голови.

— „Хто се съпіває?“ спитав несміливо Карпо у дідів.

— Швидко сам побачиш, понуро одка-
зав Йому характерник.

Війшли вони в ті сади. Дивить ся Летю-
чий, аж проти самого хреста, коло острівця
стоїть одним один зелений кущ: то був куц

каліни. Зверху на куці червоніли спілі ягоди, а середина куця щіла облита білим цвітом. Під самісінським кущем блищала в калині криничка. Карпові здалось, що той голос ллється або з калини або з криниці.

Тільки що гетьман наблизив ся до острівця, аж той голос задріжав од незмірної туги тай замовк. Гетьман став проти хреста на коліна, і за ним упало навколошки все товариство. От гетьман почав читати молитву, а разом з ним загула вся громада, як от гуде народ у церкві, тогді як почнути съпівати І же херувими. Карпо чув, що під його колінами дрижала земля; він ухопив ся рукою за камінь і той камінь дрижав, а після так і розколов ся на двоє. Од тієї козацької молитви страшно заревли пороги, задрижали обидва береги Дніпра, затрусила земля на Україні; затрусив ся К'їв на горах, задрижала Шевченкова могила в Каневі, і та гора, де стоїть могила, одкололась і впала в Дніпро. В той час у Київі, в Лаврі задзвонили самі дзвони. На терновому вінку на золотому перехресті показала ся съвіжа кров...

— Ще терпить народ на Україні! Ще зовсім съвіжа кров на терновому вінку! Ще не загоїлись рани України! — промовив гетьман показуючи на хрест.

І знов загуло товариство і впало пізь до землі. В той час знов з калини засьпівав чудовий дівочий голос, засьпівав пісню до Бога, і вся громада слухала ту пісню і плакала.

Гетьман скінчив молитву і встав; всі козаки встали за ним. Настав час! промовив один характерник, показуючи рукою на кущ калини, і Летючому здало ся, що та калина аж заворушилася, неначе на неї повіяв тихий вітер. Голос засьпівав веселої пісні.

— Настав час! промовив гетьман.

Один дід пішов до криниці, набрав у пригорщі води і тричі бризнув на калину. І Карпо бачив, як червоні китяги калини ставали квітками та стрічками на голові чудової дівчини, ставали румянцями на повних щоках; він бачив, як білий-цвіт ставав білим лицем. Де був кущ калини, там стояла чудова дівчина і брала воду з криниці. Коли придивить ся Карпо до тієї дівчини, аж то стоїть Олеся, дочка отамана Музики.

— Отсе, як же я довго спала! тихо промовила дівчина, озираючись навкруги; але який же дивний був мій сон!

— „Олесю, серце моє, щастя моє!“ крикнув Летючий і згадав усе, усе: і свою біду, і все що з ним стало ся.

Та дівчина була, як дві краплі води, Олеся Музиківна! Такі самі в неї були великі карі очі, такі-ж маленькі губки, також чорні великі коси. Навіть такими квітками була в неї вишита сорочка.

— „Олесю! чи вже ж ти мене отсе не впізнаєш?“ промовив знов Летючий.

— Я не Олеся; я Маруся, хоч я й Музиківка, як ти кажеш тихо промовила дівчина. Але де се я? Боже мій! Деж моя мати? Де мій милий гетьман?

Із тими словами єї очі впали на гетьмана. Вона почала умлівати і тихо сіла на камінь. А гетьман дивився на неї довго, довго. Його грізне лицце стало так ласкаве, як у малого хлопця.

Один дід характерник почав говорити до дівчини:

— Чи памятаєш, дівчино, як ти полюбила нашого гетьмана, як приплила сама човником і ступила ногою на наш запорозький острів? Ти вчинила великий гріх! Запорожець не повинен кохати дівчат, а твоя дівоча нога не повинна була і торкатись об нашу січову землю. За свій гріх ти стала калиною і разом з нашим кошем тебе поглинув Дніпро. Ти стояла оттут уже сто літ і спокутувала свій гріх. Твій рід і тепер живе на Україні. Одного

Музики дочка запровадила отсього хлопця до нас... То ваше вже пяте коліно.

Гетьман згорнув руки, подивився на Марусю і промовив:

Іди, Марусе, з сим хлопцем на Україну. Така Божа воля. За твою ширу любов до мене ти каралась, за ширу любов ти й спокутувала. Іди! І коли людям добре жити, на Україні, то зоставайся там і кінчай свій людський вік; а коли людям погано жити, то ти вернешся до нас, знов оттут перед хрестом станеш калишою і розкажеш нам, і виспіваєш нам про горе України. А ти, діду, винеси Марусю та Карпа — на той світ! Промовив гетьман і махнув рукою на одного діда характерника.

Той дід зараз став орлом, вхопив на себе Марусю й Карпа, махнув широкими крилами. Водяна стеля так і розступилась на три сажні, неначе од великого вихра. Орел поніс їх обох понад страшними Дніпровими порогами.

Карпо глянув у низ, і голова в його заморочилася. Ненаситець ревів, стогнав, кидав у гору білу хвилю. Близки й піна кидалась і сипалась на всі боки. Ще висше піднявся орел, і стало видко всі пороги од першого до останнього: Дніпро здавався якимсь звірем, у якого грива і шерсть крутилась білими вихрами,

— „На що ти, орле, так високо піднимаєш ся?“ спітав Летючий.

— Бо я Запорожець і люблю простор. А де більше волі, більше простору, як не тут, у небі під хмарами, промовив орел і ще дужше махнув крилами. Крила вже черкались об хмари. Весь Дніпро вже здавав ся синьою сгрічкою, а вся земля зеленіла, як зелена хустка. Вже було видно, де Дніпро виливався, лиманом в Чорне море. А городи біліли, наче грядочки білих квіток. Орел глянув очима просто на сонце, а потім у низ і промовив:

— Чи бачите, що дієсть ся на Україні?

— „Не бачимо“, обізвались Карпо й Маруся, „бо ріки вже здають ся ніби шнурочки, а зелена Україна туманом укрилась“.

— Доторкніть ся руками до хмари і потріть собі очі! промовив орел і вони обос так і зробили.

— Чи бачите теперечки, що од самого Дніпра аж по Сян, аж до Перемишля і Ярослава на зеленому полі скрізь віуть ся жовті гадюки, пашать полумям і повсисались в українську землю.

— „Бачимо“.

— Отож польські пани, що ссуть кров з нашої землі. Ми їх були багато вигубили, а тепер знов їх розплодилося доволі. Та й росплодило ся ж те иродове зілля! Такі

поставали гладкі та довгі! та як пашать по-лумям, бий їх сила божа! Нещасний народ, нещасна Україна! А чи бачите, як скрізь неначе великими клубками віуться черви або глистоки?

— „Бачимо!“

— Ото ж жиди, що висисають з нашої України останній сок! Та й багатож тієї черви! А чи бачите ви, як на зеленому полі плаzuють сірі комашки поміж тим гадом?

— „Бачимо!“ обізвалась Маруся, „то, мабуть, козаки муштрують ся. Чи не збирають ся на Ляха або на Турка?“

— Ні, дочко. То московське військо муштрується ся. Між тим війском вже нема ні однієїнького козака, промовив орел та й крила опустив. Він так швидко падав у низ, що в Марусі й Карпа дух захопило.

Знов пишно заблищав Дніпро між бегами, зазеленіли українські степи, ліси, поля; знов побіліли великі городи й села. Але в тих городах і селах було тихо, тихо як у небі. Нігде не порушила ся й жива душа, неначе всі люде вимерли од великої чуми. А жовті гадюки та черви все крутились, все вились! А військо все муштрувалось, як сіра комашня, розсипавшись на зеленому полі.

— „Скажи мені, орле, бо ти все знаєш, де ж діли ся люде на Україні? Чи їх Тагари

полонили, чи їх Турки вирізали?“ спитала Маруся.

— Ні. Їх і Татари не полонили і Турки не вирізали; вони зачаровані, так-само як і наша Січ. То, бач, скопило ся таке страшне повітря і навіяло страшний сон на Україну, і люде разом так і поснули тай будуть спати, поки знов не повіє теплий вітер з теплого краю, поки Він не принесе з хмари щілющої та живущої води і покропить тією водою землю й людей.

— Боже мій! чи найду я живу свою матінку! тихо промовила Маруся.

Орел почав спускатись на правому березі Дніпра, проти того острова, де колись була Січ. Він глянув на той острів, де й сліду козацького не зосталось, де козацькі могили заросли буряном та огородиною, де на гетьманських могилах кольоністи-німці насадили картоплі. Де колись на майдані роєм гули на раді Запорожці, там тепер паслась німецька череда... Орел гірко заридав, тихенько зсадив на берег Карпа та Марусю, а сам зняв ся і впав у білу кипучу піну Ненаситецького порога.

Довго сиділи Карпо і Маруся над Дніпром і одпочивали. Перед ними була чудова картина Дніпра, облитого сонцем з високого неба. По обидва боки Дніпра свояли високі

сірі скелі. На воді скрізь були розкидані зелені острівці, оброслі високим очеретом та лозою. Між островами і на островах сторчало каміння, зеленіли верби. А пороги все ревли та гули, наводили думи на душу. Маруся довго дивилася на Дніпро, а потім почала говорити:

— Чи бачиш ти, козаче, отої камінь, що висунувся з берега далеко в воду? Я раз стояла на тім каміні і брала воду, а гетьман їхав дубом. Кругом його сиділя запорозькі козаки і гребли веслами, а гетьман стояв та все дивився на мене. Я й собі задивилась на його, а відерце моє й поплило за водою. Гетьман побачив те і засьміявся до мене. Який же гарний був гетьман! Які в його очі, які брови, які вуси! Серце моє так і пристало до його очей! Вернулась я до дому з одним відром. Мене мати лаяла за відерце, а я й не чула того та все думала про гетьманські очі. Часто я з того часу виходила сюди і все дивилася, чи не вийде гетьман на берег гуляти на оттім острові. Коли раз ввечері дивлюся я, ходить мій гетьман по березі, згорнувши руки. Я дивлюсь на його звідсіль, а він на мене звідтіль. Мене так і потягло до його, як от проміння сонця тягне росу з квітком. На березі стояв хібкий човник. Я сіла в човник, вхопила в руки веселце і полетіла човником до його. І сама я не счула ся, як я вийшла на козацький беріг, як побігла до гетьмана,

як упала перед ним на коліна і обняла його. Я подивилась йому прямо в чорні очі, почула на своїому лиці його гарячий дух почула що він нагнув ся до мене і поцілував мене. І мені здалося, що я умліваю, що я вмираю, вмираю і не можу вмерти. Я почула, що мое серце ніби засыпало якусь чудову пісню і съпівало, съпівало без кінця... Я ніби засипала і съпівала і через той сон все бачила чудові чорні очі, і страшні і гарні, все чула гарячий дух на своїму лиці, а мое серце все съпівало безконечну пісню про щастя, про кохання. Як би я хотіла, щоб на віки протяг ся той пишний сон, щоб до віку съпівала моя душа для моого милого пісню про кохання. І я забула батька й матір, забула свої степи, свій хутор і свої квітки, забула про Дніпро, про небо й сонце. Нащо вони мене збудили і одняли од мене той чудовий сон?

Маруся замовкла і втерла слізози рукавом.

Вже сонце стало на вечірнім опруді. Карпо і Маруся встали і пішли на степ.

— Проведи-ж мене, козаче до моого батька, до хутора Чаплів. Я тобі спаси-Біг скажу.

Ог ідуть вони та йдуть і вже далеко одійшли од берега. Степ почав розстилатись далеко, далеко і зеленів, скільки засягало око. Трава зеленіла, квітки пахли, птиці съпівали в синьому небі.

— Степи мої, степи мої! ви й досі такі гарні та зелені, як і колись були, промовила Маруся.

— От дивлять ся вони, аж на степу пасеть ся велика череда: голендерські корови, здорові коні, кругорогі чумацькі воли, цілі табуни іспанських овець. Череда була сита, а пастухи й чабани були пообдирані, босі або в драних постолах. На свитках були самі за себе лати. Вони були худі, замлілі.

— Чий се скот ви пасете? Чи козацький, чи свій? спитала Маруся.

— Панський! обізвав ся обідраний, як старець, пастух і побіг за коровою, на котрій шерсть яж вилискувалась проти сонця, неначе на якому панови шкура.

Ідуть вони далі, аж пасеть ся друга черідка: корови погані, кудлаті, бички миршаві низенькі, свині дрібні.

— А се чия черідка? спитала Маруся.

— Людська! обізвав ся босий і обідраний хлопець.

— Чи далеко ще до хутора Чаплів?

— Та тут нема хутора Чаплів, а є велике село Чаплі! одказав чабан,

— А чи живе ще у тих Чаплях козак Петро Музика? Його хата стоїть у самій балці.

— На балці стоїть цілий куток Музиківка. Там було хат з тридцять як не більше.

Здивувалась Маруся і задумалась, де ті хати набрались у Чаплях. От пішли вони далі. Появились роскішні поля. Пшениця стояла,

як море; їй і кінця не було видко. На полі жали женці.

— Де се взялась в степу пшениця? Та й насіяно-ж єї! подумала Маруся і спитала:

— Чия се пшениця? Чи не Музичина часом, або може гетьманська?

— Яка там Музичина? Ляхівська! Якийсь лях отсе приїхав у степи та взяв посесію у нашого таки пана.

— А деж той вражий пан взяв ся тут у Чаплях? спитала Маруся.

— А чи ми знаємо, де він тут узяв ся, одказали женці.

І все те було дуже дужечудним для Марусі.

Ідуть вони далі, а там на стапу ростуть баштани; кавуняче й диняче бадилля так і вшило степ огудинням, скільки можна було оком скинути.

— Чиї се такі сильні баштани? спитала дівчина баштанника.

— Жидівські! жиди найняли землю на літо під баштани, одказав дід баштанник.

— А ото жита, чиї вони?

— Панські!

— А отої овес, ненале золото? Але вівса, вівса, неначе море! Чиї то вівса? спитала дівчина.

Ляхівські.

— А деж людське? деж козаче?

— Оттам трошки людського ік селу! гукнув дід з куріння.

Маруся стала смутна, смутна! В неї знов з'явилася думка, стати калиною і вернутись до свого любого гетьмана, щоб съпівати йому вічню пісню про кохання.

Пішли вони далі, аж перед ними розісталося велике, превелике село. В кінці села був великий став на яру. Там стояла здорова сахарня з високим задимляним стовпом.

— „От і Чаплї!“ промовив Карпо.

— Чи вже-ж отсе Чаплї? крикнула Маруся і в долоні плеснула; чия-ж ото фабрика?

— „Ліяхівська“, одказав Карпо.

— А отой млин низше ставу?

— „Жидівський“.

— А отой другий млин, по другому боці?

— „То панський, але добре не памятаю“.

— Чи вже-ж отсе бабуню, Чаплї? спитала Маруся у однієї старої баби, котра йшла дорогою.

— Чаплї. А кажуть людё; що тут не дуже давно було всього навсього три хати Музичиних на балці. Але коли ви йдете в село, то лучше заночуйте в степу, бо там тепер таке дієть ся, що не доведи, Господи! Прийшли московська закуція, бо люди не доплатили податї чи що. Там отсе недавно стріляли на людей, а сьогодня бють людей різка-

ми од самого ранку. Половина села втекла в степ.

Не вважаючи на те, Карпо й Маруся пішли далі до села. Коли дивлять ся вони, аж там з боку на ярочку лісок. Під лісом блищала між осокою вода. Карпо схотів пити і вони звернули до ліска. Тільки що вони прийшли до ліска, аж дивлять ся, що поміж деревом ховають ся люде, та на-щось копають ями та закопують кожухи, свитки, півмітки, намиста, чоботи. Марусі так і здало ся, що в село набігли Татари. Вона так і затрусила ся вся та й питає у молодиці:

— Од кого то ви ховаєтесь?

Од закуції. Прийшло військо в село, залізло наш скот, продає жидам нашу одежду. Мослалі поїли кури, гуси, свині, побили вікна, посуду. Отсе що винесли з хат, то може сковаємо, а чоловіки як живі, то й слава Богу!

Ще гірше задумалась Маруся... Одначе їй так хотілось подивитись хоч на ту хатину, де вона зросла... Їй все здавалось, що вона ходила до Дніпра, та отсе вертається ся до дому і побачить свою матір...

Вже вони підійшли до села. Коли дивлять ся, аж при дорозі лежить убитий чоловік, а там на полі — другий, а там далі — третій... Птиця обсіла трупи... Ніхто й не думав їх ховати. Коли ввійшли вони в село, аж там серед вигона кругом стояли москалі, обсту-

пивши громаду, а в середині били москалі людей різками з колючої дерези. Вже обрізали дерезу з усього панського окопа, вже почали різати глід, агрус в панському саду, та все били та били. Вигон червонів од крові, кругом летіли шматки мяса. Кілька чоловіків лежало ледві живі і страшно стогнали. А різки все свистіли, а москалі все били, а офіцери все кричали та приказували...

Маруся вмила ся слізами і швидко пішла з того страшного вигона, облитого людською кровю. В селі попід хатами і на улицях невидіко було нігде і живої душі, неначе всі люди вимерли.:

Вже сонце стояло низько, як Маруся з Карпом прийшли на Музиківку на балці. Вона зразу впізнала ту балку... І тепер на балці стояла така сама невелика хатка, обгорожена низеньким тином, обкопана ровом, обсаджена садком, а на окопі — високою деревою. І тепер на окопі дерево була густа, як руно і закривала весь ґрунт і до половини хату.

Маруся ввійшла в хату. В хаті було дуже бідно. Коло віконця сиділа старенька жінка. Вона була така похожа на Марусину матір! Маруся так і кинулась до неї на шию і назвала її своєю матір'ю.

— Що се з тобою, дівчино! Я не матір твоя, а ти не дочка моя, тихо промовила жінка.

— Але-ж се хата Петрова Музичина? спитала Маруся.

— Музичина, тільки не Петрова, а Василева, а я Василева жінка.

Маруся стала і руки опустила та все при-дивлялась до старої жінки.

— Мені все здається, що ви моя мати. Ви такі похожі на мою матір, що я-б-з-роду не сказала, що ви не мати моя.

— Ти, дівчино, дуже схожа на мою менчу сестру. А в мене й дочки не було. Чи не ходила ти кілька літ по заробітках за границею, що позабувала свою ріднію?

— О, я довго ходила!... давно вже я була дома. Як я була дома, то тут і села не було...

— Що се ти, дівчино, говориш? Твій же вік не Бог зна' який. Наші старі люди розказують, що тут на балці стояла перша хата в Чаплях.

Тогді тільки Маруся придивилась, що хата стояла вікнами на схід сонця, а хата єї батька стояла на схід сонця причілком. Вона зовсім тепер зрозуміла, що то була дуже давня річ на сьвіті.

— Які ж ви, тітко, біdnі! промовила Маруся, дивлячись на жінку і роздивляючись по хаті.

— А вже ж біdnі, бо нема з чого забагатіти. За поле плата велика, а тут і подушне

плати, і на волость, і на школу... Та все плати та плати! І робимо, і нічого не маємо. Сідайте, коли ласка ваша!

Маруся Й Карпо сіли на лаві і обосе задумались. Тепер тільки Карпо опамятив ся зовсім, як поговорив з живими людьми, посидів у хаті, Він неначе прокинув ся од важкого і чудного сну, роздивляв ся при съвіті дня на все живе і тільки згадував той сон, що вже розлітав ся неначе по повітрі. А Маруся сиділа та все згадувала, як то було колись в хаті єї батька. В єї батька хата була така сама невеличка, але далеко багатша, була обвішана рушницями, шаблями, пістолями. Все те оружжя висіло по стінах поміж вишиваними рушниками і хрестами з квіткою і васильків. В єї батька було що їсти й пити, бо було в його стільки стеру, скільки оком скинути; в його була отара овець, були воли й корови. А які коні мав єї батько! Як той степовий вітер літали вони по степах. Був у його і ставок і млинок і садок, а в садку була пасіка.

— Ви, тітко, кажете, що се Музичин ґрунт з давніх давен. Адже ж у давнього Музики було багато степу. Його поле йшло оттак од самої балки та аж до самого Дніпра.

— Може воно й було коли Музичине, а тепер то панське, то ляхівське. Ми й живемо більше заробітками. А ще недавно наш

таки дід чумакував, посылав не одну паровицю і в Крим по сіль і на Дін по рибу.

Уже настав вечір. На стіні зачервоніло проміння сонця як жар у печі. В хату війшла бабина невістка; вона прийшла з поля з маленькою дитиною на руках, повісила колиску, поклала дитину, а сама кинулась до печі і почала варити убогу вечерю. Невістка була бідно убрана, в старій одежі, в товстій сорочці. З поля прибігло пятеро овечат та четверо поросят.

— Чи вже у вас і корови нема? спитала Маруся, поглядаючи через віконце на білий двір, на драну повітку.

— Де вже нам й корову держати! промовила невістка і пішла заганяти вівці.

— Маруся вийшла з хати слідком за молодицею, подивилась на обідрану повіточку на убогу оселю, потім пішла в садок і довго дивилася на зелений степ, на балку, зasadжену вербами. Карпо вийшов слідком за нею і не зводив з неї очей. Маруся пішла в садочок, походила по садочку і почала плакати... потім стала коло криниці, ще раз глянула на убогу хату, на вишні, ще раз глянула на синє глибоке небо, все залите останнім червоним промінням сонця. Сонце впало десь у степу, неначе потонуло; останній червоний промінь зачепив ся на хмарці і ростопив її

на червоне золото. Маруся глянула на ту хмарку, зітхнула важко і знов стала калиною. Знов на тій калині зачервоніли з-верху спілі ягоди; кущ навколо зацвів білими квітками. На стала чудова зоряна ніч і кашпа вмила ся росою... роса закапала в криницю... то були Марусині сліози. З криниці так і підняла ся вода, полила ся через край по траві, потекла річенькою аж до синього Дніпра. Карпо все те бачив і не здивував ся після того дива, що він недавно бачив. А здосьвіта вся сім'я Музиченків вийшла в садок дивуватись, де то за ніч виросла і зацвіла калина і сповнила росою з листя всю криницю водою.... затопила невеличкою річкою балку.

А гетьман і Запорожці все стояли під золотим хрестом, молились Богу та все поглядали на те місце, де стояла калина. І в той саме час, як Маруся стала калиною в Музичиному садочку, в той час Запорожці побачили, що коло хреста знову завеленів кущ калини, зачервоніли ягоди, забіліли квітки. А під калиною знов заблищала криничка, ще й вода бовталась в криниці, неначе хтось от-от тільки що набрав з неї води. І в той час знов засъпівав пісню чудовий дівочий голос, тільки та пісня була ще жалібнійша, ще смутнійша. Той голос ніби заголосив над домовою рідної мітери і разом з тим голосом зарилав

гетьман, заплакали запорожці як малі діти. Ті сльози закапали на жовтий пісок і вкрили його і змішались з Дніпровою водою. А на золотому хресті, на терновому вінку ще гірше зачервоніла съвіжя кров, закапала і облила золотий хрест аж до самого долу. І з тієї крові виріс виноград, обвив ся кругом хреста, зазеленів листом, зачервонів ягодами.

Карто Летючий діждав ся ночі і в глуху північ прийшов у своє село, розпитати, що там діялось од того часу, як він розбив байдака. Він нишечком розбудив свого одного товариша, і той Йому розказав, що вже Карпову батьківську хату пролали; продали все, що було в хаті і oddали купцеви за розбитий байдак, а начальство присудило дати Карпові двісті різок на скелі коло самого Ненаситця, як би тільки він вернувся до дому. — Олеся, Його кохана Олеся вже давно повінчалась з другим лотсманом.

Карпо заплакав, стоячи коло рідної оселі і тиєї-ж таки ночі на віки помандрував за границю, аж за синій Дунай. І не стало про його чути ні вісточки. Всі так і думали, що він утопився, або розбив ся об скелі на Ненаситцеви.

- 112—113. **Бергсон А.**, Вступ до метафізики.
114. **Франс Анатоль**, Комедія про чоловіка, що ожинився в немовою. жарт у 2 актах.
115—120. **Барвінський Олександер**, Спомини з моого життя. II.
121—123. **Кобилянська О.**, Земля I, повість.
124—126. **Кобилянська О.**, Земля II, повість.
127—128. **Шол Б.**, Цезар і Клеопатра, драма.
129. **М. Вовчок**, Не до пари, Два сини й інші оповіді.
130—134. **Маковей О.**, Залісце, повість.
135—139. **Кониський Ол.**, У гостях добре, дома лішче, повість.
141—142. **Федъкович Ю.**, Довбуш, трагедія.
143—1446. **Федъкович Ю.**, Оповідання.
145. **Гризюк Лесь**, Весняні вечери, новелі.
146. **Україна Лесь**, Орія, драматична поема.
147. **Федъкович Ю.**, Так вам треба, фарс.
148. **Федъкович Ю.**, Як козам роги виправляють.
149—149a. **Шевченко Т.**, Музика, повість.
150. **Кропивницький М.**, По ревізії, комедія в 1 дії.
151—151a. **Шевченко Т.**, Аристт, повість.
152—153. **Карпенко-Карий**, Бурлака, драма.
154. **Бобикевич О.**, Настоящі, комедія в 1 дії.
155—156. **Шевченко Т.**, Гайдамаки, поема.
157. **Федъкович Ю.**, Любá—згуба, повість.
158. **Шніцлер, Артур**, Ляйтант Густль, новела.
159—160. **Левицький-Нечуй Ів.**, Пропащи, повість.
161. **Кобилянська Ольга**, Битва, нарис.
162. **Підмогильний В.**, В епідемічному бараці, нарис.
163. **Кобилянська Ольга**, Природа, новеля.
164—165. **Плятона**, Оборона Сократа, переклав В. Кміцкевич.
166—167. **Карпенко-Карий**, Житейське море, комедія.
168—170. **Єфремов С., М. Коцюбинський** (Літер. характер. укр. письм. III).
171. **Маркс Карл**, Наймана праця є капітал.
172—173. **Мирний Павас**, Лихі люди, повість.
174—176. **Дорошенко Дм.**, П. Куїш (Літ. хар. укр. письм. IV).
177—179. **Містраль Фред.**, Спогада є оповідання.
180—182. **Коцюбинський М.**, Fata Morgana.
183—184. **Костомаров М.**, Дві руські народності.
185—187. **Бойко В.**, Марко Вовчок (Літ. хар. укр. письм. V).
188—189. **Ромен Роллян**, Вовки, револ. драма.
190. **Коцюбинський М.**, Лялечка, Посдинок (оповідання).
191—192. **Коцюбинський М.**, На віру і інши оповідання.
193. **Коцюбинський М.**, П'ятіалотник, Помстився, Хо.
194. **Коцюбинський М.**, Для загального добра, оповід.
195—196. **Коцюбинський М.**, Пе-кольтор, Посол від чорного царя, Відьма (оповідання).
197. **Коцюбинський М.**, По-людському і цілов'яз, оповід.
198. **Коцюбинський М.**, Дорогою ціною, оповідання.
199—201. **Франс А.**, Злочинство Боннара.
202—203. **Ромен Роллян**, Дантон, револ. драма.
204—205. **Дорошенко Дм.**, Костомаров (Літ. хар. укр. письм. VI).
206—207. **Єфремов С.**, Карпенко-Карий (Літ. хар. укр. письм. VII).
208. **Мирний П.**, Серед степів, оповідання.
209. **Мирний П.**, Лихо давнє є сьогочасне, повість.
210—211. **Мирний П.**, Як ведеться — так і живеться.
212. **Васильченко С.**, Талант, повість.
213. **Коцюбинський М.**, Коні не Винні.
214—215. **Карпенко-Карий**, Сава Чалий, трагедія.

- 216—219. Єфремов С., Левицький-Нечуй (Літ. хар. укр. п.VIII).
 220—221. Українка Леся, Лісова пісня, драма.
 222—223. Українка Леся, Кассандра, драма.
 224—225. Українка Леся, Камінний Господар, драма.
 226. Українка Леся, Адвокат Мартін, драма.
 227. Короленко В., Чоркес. Макарів Сон, оповідання.
 228. Короленко В., Ліс шумить. Химерна.
 229—230. Короленко В., Сліпий музика.
 231. Українка Леся, Над морем, оповідання.
 232—233. Українка Леся, Приязнь. Розмова, оповідання.
 234. Українка Леся, Боярина, драма.
 235. Українка Леся, Вавилонський полон. На руїнах,
драматичні поеми.
 236. Українка Леся, Йоганна Жінка Хусова, драма.
 237—238. Українка Леся, Жаль, повість.
 239—240. Українка Леся, Бляхтина троянда, драма.
 241. Левицький-Нечуй Ів., Дві московки.
 242. Левицький-Нечуй Ів., Гориславська ніч.
 243. Левицький-Нечуй Ів., Баба Параска та баба
Палажка.
 244. Левицький-Нечуй Ів., Віда бабі Палажці Солов'єї.
 245—247. Левицький-Нечуй Ів., Микола Джеря, повість.

